

Et tilbakeblikk på ulveforekomsten i Hedmark og Värmland/Dalarna på 1970- og 1980-tallet

Av Viggo Ree

Ulvflokken med tilhold i Åmot/Trysil vinteren 1976/77 ble sporet av flere personer. Et spor ved Nysætra i Åmot i romjulen 1976 kan ha vært et dyr fra denne flokken. Foto: Viggo Ree.

Senere i dette heftet (side 116) bringer vi en artikkel fra *Norsk Natur* nr. 1–1987. Der er det ulveforekomstene gjennom 1980-tallet som er viet spesiell oppmerksomhet. Ynglingen på Finnskogen i 1983 og denne flokkens skjebne de etterfølgende sesonger var avgjørende for artens senere eksistens i Sør-Skandinavia. Den oversikten vi i dag har over denne ulvestammens utvikling skyldes ikke minst bedre overvåking og mer systematiske undersøkelser. Telemetri- og DNA-studier har dessuten bidratt sterkt til forståelsen av artens opptreden i dette området. Det er imidlertid fortsatt mørke flekker knyttet til de sørskandinaviske ulvene og deres historie. I dette korte tilbakeblikket ønsker jeg å bringe fram enkelte detaljer om noe av det feltarbeidet som ble utført på 1970- og 1980-tallet – opplysninger som mange i dag ikke kjenner til.

Ulvemeldinger

En viktig publikasjon om ulv er Rovviltprosjektets viltrapport om artens forekomst i Norge i perioden 1948–84. Dette materialet bygger bl.a. på avismeldinger og rapporteringer fra viltneemnder over hele landet. Selv om det sikkert er en del feilkilder gir denne rapporten fra 1984 et visst innblikk i utviklingen gjennom en stor del av forrige århundre. Ulven var aldri borte fra Sør-Skandinavia, men enkelt dyr og par ble registrert gjennom alle tiår. En

og annen yngling har trolig også funnet sted. Men artens overlevelse i Sør-Skandinavia har åpenbart vært helt avhengig av innvandrende individer fra Finland/Russland. Dette har da også DNA-forskningen fastslått i senere tid.

Det er også viktig å huske på at kunnskapen om ulv var nokså begrenset i mange sammenhenger for bare få tiår siden. Forståelsen av hva som er en ulvflokk og forskjellen på arealbruk og atferd hos streifende og territorielle ulver er lærdom som i første rekke har kommet til i nyere tid. Selv om en del mennesker meldte fra til avisene om observasjoner av ulv og ulvespor var det også mange som holdt kjeft om ting de hadde registrert ute i terrenget. Muligheten for å finne ulvedrepte byttedyr var dessuten mindre grunnet store og ubevoktete ødemarksområder. I dag er grensetraktene fulle av skogsbilveier, firehjulstrekkere og snøscootere, og folk har kommunikasjonsutstyr og andre hjelpemidler i tilknytning til sporingsarbeid. Innsikt i hvordan man skal registrere ulv og følge opp ulvmeldinger er følgelig nokså forskjellig i våre dager sammenlignet med forholdene på f.eks. 1970-tallet.

Avismeldinger om ulv i hedmarkspressen er gjennomgått i ulike sammenhenger, og materialet er presentert i enkelte publikasjoner. Et viktig bidrag i denne sammen-

heng er Paul Granbergs artikkel «Hedmark – Norges største ulvefylke i etterkrigstiden?» i *Fauna* nr. 1–1992. Materialet bygger på Rovviltprosjektets ulverapport fra 1984, og dreier seg hovedsakelig om avismeldinger. Granberg sammenlignet meldingene fra årene 1948–65 med meldingene fra 1966–79. Her kom det tydelig fram at det hadde funnet sted en forskyvning av ulvmeldinger fra vestlige deler av Hedmark (sentrum i Stor-Elvdal) til østlige deler av fylket (sentrum i Åmot/Trysil) gjennom disse årene. Dette samsvarer med elgavskytningene i fylket i samme periode. Selv om mange av disse er feilmeldinger er materialet allikevel så stort at om en tenker seg at kun en liten andel representerer sikre ulveforekomster er det nok til å danne seg et bilde av ulvens forflytning og kontinuerlige tilstedeværelse i Hedmark.

Senere økte elgbestanden i Värmland, og det var en stabil og stor elgbestand på Finnskogen. På begynnelsen av 1980-tallet fantes trolig verdens tettste elgbestand i dette området. Det var derfor ikke overraskende at tyngdepunktet for ulven forflyttet seg til de samme skogstraktene.

Brelins og Hovinds sporingsinnsats

En person som har stor felterfaring med ulv er svensken Ingemar Brelin (f. 1940). Han er lærer på Klaraälvdalens Folkhögskola i Stöllet, og har dessuten tatt med sine elever

til mangt et spor tegn etter ulv i terrenget i Värmland og Dalarna. Brelin opplevde de første ulvespor i 1977. Dette var dyr som gikk i grensetraktene mot Hedmark – etter det som hele tiden er omtalt som «en mulig yngling» i Åmot/Trysil i 1976. Vinteren 1978/79 sporet han en flokk på 3 dyr i Nyskoga-området. Dette tyder på en forplantning også i 1978. Det var i det samme området at det kjente Finnskog-paret fikk valper 5 år senere. Brelin har samlet et stort materiale med ulvmeldinger fra lokalbefolkningen i grensetraktene helt tilbake fra 1955. En av personene han hadde mye kontakt med på norsk side var rovviltjegeren Karl Bredvold (1914–97) i Åsnes. Bredvold fant ulvespor nær en av sine sakser i 1955, og registrerte arten på Finnskogen jevnlig i årene etterpå. Dessverre har ikke Brelins materiale blitt bearbeidet og publisert.

På norsk side drev Per Egil Hovind (f. 1945) med ulvesporinger i årene 1968–78. Noe av feltarbeidet i Hedmark ble utført sammen med Odd Reidar Fremming. Det var mange oppslag i mediene i tilknytning til Hovinds registreringer – særlig på slutten av hans aktive periode. Flokken på minimum 4 ulver i Åmot/Trysil ble fulgt i en lengre periode vinteren 1976/77. Han

Per Egil Hovind (venstre) og Odd Reidar Fremming under rovviltregistrering ved Isteren i Engerdal 25.3.1974. Hovind sporet ulv i Hedmark og grensetraktene i perioden 1968–78. Foto: Odd Reidar Fremming.

gjorde også interessante registreringer av ulv på Finnskogen de siste årene før ulvearbeidet ble avvirket. Hovind har heller ikke bearbeidet og publisert sitt sporingsmateriale. Noe av hans registreringer ble imidlertid inkludert i Svein Myrbergets mange ulvepublikasjoner. Myrberget (1930–91) arbeidet i viltledelse, og var dessuten Norges første medlem i IUCNs Wolf Specialist Group. Det året Hovind avsluttet sine feltstudier på ulv (1978) flyttet Petter Wabakken til Elverum, og dermed ble det kontinuitet i sporingene i Hedmark. På svensk side startet Erik Isakson sitt kartleggingsarbeid i 1981. Wabakken har fortsatt sitt feltarbeid, og er i dag en av Skandinavias

Ingemar Brelin bosatt i Stöllet i Värmland har sporet ulv i området siden 1977. Samtidig har han intervjuet lokalbefolkningen i grensetraktene og tatt vare på opplysninger om synsobservasjoner av ulv og ulvespor fra 1955. Bildet ble tatt i Ekshärad 9.3.2002. Foto: Viggo Ree.

ledende ulveforskere. Han overtok plassen som norsk representant i IUCNs Wolf Specialist Group etter Myrbergets død i 1991. Wabakken har lenge hatt planer om å bearbeide og publisere tilgjengelig materiale om artens forekomst gjennom 1900-tallet – inkludert Brelins og Hovinds nedtegnelser. En slik historisk gjennomgang er viktig å få på plass for ettertiden.

Samlingene både ute og inne

Etter ynglingen på Finnskogen i 1983 ble det en økende interesse for ulvens tilstedeværelse i norsk og svensk natur. På dette tidspunktet arbeidet Isakson som ulvesporer i Värmland for Naturvårdsverket, og også fra norsk side tok mange frivillige del i feltregistreringene i grensetraktene. Wabakken organiserte en del av dette arbeidet der felles nysgjerrighet for å få fram fakta om ulven – uavhengig av holdningene til rovdynere – var en sentral drivkraft. I tillegg til innsatsen i felt arrangerte Wabakken også jevnlig samlinger der folk fra ulike miljøer deltok. Rundt langbord både i Wabakkens hjem og i grendehus på Løvhaugen og Mattila

Ti år gamle Simen Bredvold ved inngangen til ulvehiet der 6 valper kom til verden på svensk side av Finnskogen i 1983. Bildet ble tatt sommeren 1984. Foto: Rune Bjørnstad.

Ulvespor i skogsbilvei på svensk side av Finnskogen den 18.4.1984. Foto: Viggo Ree.

Samling i ulveterritoriet på svensk side av Finnskogen den 18.9.1984. Fra venstre: Rune Bjørnstad, Paul Granberg, Odd Brun, Are Mobæk, Petter Wabakken, Viggo Ree, Erling Sætre (med ryggen til), Odd Reidar Fremming, Ragnar Ødegaard, Roar Solheim og Erling Maartmann. Foto: Viggo Ree.

på Finnskogen benket naturinteresserte seg sammen – folk fra jeger-, skogbruks- og naturvernkreter såvel som fagbiologer og naturforvaltere. På dette tidspunktet var Wabakken også sauebonde i Ørbækken i Elverum, og han hadde følgelig nær kontakt med representanter fra landbruksnæringen i rovviltsammenheng.

gjaldt det rent faglige i tillegg til det sosiale. Et trivelig bekjentskap på svensk side var Jan Wirtberg, som fortsatte ulvesporingene for Naturvårdsverket i Värmland på midten av 1980-tallet. Han er bosatt på Östberg i Torsby kommune, og mange ulveinteresserte nordmenn er blitt tatt vel i mot i hans stilfulle hjem.

Roar Solheim fine opptak av ulveflokkene i Finnskog-området. Han laget også radioprogram for NRK om ulvene i grensetraktene sammen med Petter Wabakken og Paul Granberg.

En spesiell opplevelse var det å høre den enslige alfahannen i territoriet mot slutten av 1985. Ledertispas ble skutt på ettersommeren dette året, og maken gikk hvileløst omkring og lette etter henne utover høsten. Hans klagende uling under mørke høstnetter var et særegent naturinntrykk man aldri vil glemme. Mange av de som deltok i feltarbeidet på Finnskogen fikk også se ulv for første gang. Studier av særlig hiplasser, byttedyr og sporrekker samt innsamling av ulvemøkk økte kunnskapen om arten, og kontakten mellom de ulike miljøene var lærerik og inspirerende. Noen av representantene for naturvern-siden fortsatte sitt arbeid i tilknytning til ulven gjennom etableringen av Foreningen Våre Rovdyr i 1986. Jeg har lenge arbeidet med en artikkel om hvordan denne foreningen ble dannet og hva som skjedde i tiden før og etter starten for 20 år siden. Dette historiske stoffet vil bli presentert på et senere tidspunkt. En ting er sikkert – og det er at ulvens forekomst i sørnorske grensetrakter var en hovedårsak til etableringen av Foreningen Våre Rovdyr.

Feltarbeidet på 1980-tallet ble gjennomført både i barmarksperioden og under gode sporingsforhold på snø i vinterhalvåret. Sammenkomstene på Løvhaugen i Grue fant som regel sted i romjulen, og dette var spennende møter med folk fra begge sider av grensen – med god mat og utflukter i sprengkulde. På Mattila i Torsby fikk vi servert motti – värmländsk nävgröt sammen stekt flesk og tyttebær syltetøy. Samlingene var utbytterike både når det

Spesielle hendelser

En person jeg ble kjent med under feltarbeidet på Finnskogen var Erling Sætre fra Ottestad i Hedmark. Han var den første som fikk gjort lydopptak av ulveflokkene i Värmland. Dette skjedde sommeren 1984, og etter denne opplevelsen var han så glad at han tok av seg lua og bøyde hodet i taknemlighet. Sætre døde i fjor – 80 år gammel. Senere samme år fikk

Ulvesporerne Petter Wabakken (venstre) og Erik Isakson studerer kart ved Mangsliälven i den svenske delen av Finnskogen den 18.4.1984. Foto: Viggo Ree.

Ulvespor ved Løvhaugen på Finnskogen 29.12.1985 – en romjulsdag med sprengkulde og sol. Foto: Viggo Ree.

Roar Solheim titter ned i et ulvehiet på svensk side av Finnskogen den 18.9.1984. Dette var et mindre hi for opphold av valpene under sommeren og høsten. Foto: Viggo Ree.

Fra en ulvesamling hos Petter Wabakken på Ørbækken i Elverum den 28.3.1985. Fra venstre: Rune Bjørnstad, Stein Erik Bredvold (delvis skjult), Karl Bredvold, Kjell Skaraberget, Håkon Sætre og Frank Robert Lund. De fem sistnevnte har bakgrunn i aktive jegermiljøer. Foto: Viggo Ree.